

Konference „Bezpečnost České republiky“

Dne 23. října 2002 uspořádala Katedra ústavního práva a politologie PrF MU spolu s Mezinárodním politologickým ústavem MU konferenci na téma „Bezpečnost České republiky“. Program konference byl rozdělen do dvou tématických bloků. Zatímco první, dopolední, sledoval především vztah bezpečnosti státu a ústavního práva, odpoledne se přednášející zaměřili více na téma terorismu. Ačkoliv podtitul zněl: „Právní aspekty v kontextu situace po 11. září 2001“, většina přednášejících upozornila na to, že otázka bezpečnosti zdaleka nepřišla na pořad dne až po teroristických útocích na New York a Washington.

Po úvodním příspěvku Jana Filipa, který obecně hovořil o téma ústavní právo a bezpečnost, následovalo několik referátů, které se již zaměřily na konkrétní problémy, především na problematiku lidských práv a jejich omezení s ohledem na bezpečnost. Otázka možné míry zásahu státu do lidských práv velmi významně vstala především v příspěvku Jána Drgonce (bývalý soudce ÚS SR, nyní advokát, Bratislava), který se zabýval ústavně právními aspekty odposlechu na Slovensku. Zde je v současné době situace taková, že k odposlechu je oprávněna vedle státní policie, vojenského zpravodajství a SIS také celní správa, justiční a vězeňská správa a železniční policie. Žádný zákon (oba návrhy, jak parlamentní, tak vládní byly zamítnuty) v současné době neupravuje např. otázku archivace těchto materiálů, navíc pouze celní zákon – odečteme-li odposlech podle trestního řádu – výslovně stanovuje, že nelegálně získaný odposlechový materiál nelze použít jako důkaz.

Podobně jako tento příspěvek, i příspěvek Pavla Holländera (soudce ÚS ČR, Brno) s názvem „Míra nutné participace nezúčastněných osob na dosažení účelu trestního řízení“ vycházel z konkrétního případu, který řešil náš

ústavní soud. Šlo o použití fotografie osoby z evidence občanských průkazů Policie ČR za účelem rekognice pachatele a o to, zda musí být k takovému použití dán souhlas. Základní otázkou příspěvku bylo, kde je hranice mezi omezením práv třetích osob a loajalitou k vlastnímu státu. Ačkoliv referát přednášel P. Holländer, na jeho tvorbě se podíleli i Jiří Švestka (PrF UK, Praha) a Jan Musil (PrF UK, Praha), neboť problematika velmi úzce souvisela i s otázkou ochrany osobnosti a stejně významné bylo i hledisko kriminalistické. Jiří Švestka přitom vyjádřil velmi důležitou myšlenku, že rekognice nemá za úkol pomáhat pouze k identifikaci pachatele. Naopak, že může dokonce pomoci vyřadit z okruhu podezřelých osoby, které jsou sice nevinné, ale některé důkazy mohly proti této jejich nevině svědčit. Po příspěvku se rozpoutala velmi živá diskuse, a to především na téma apriorní databáze. Pavel Mates v této souvislosti upozornil, že byť by osoba dala souhlas k zařazení do této evidence, je možné onen souhlas kdykoliv odvolat. Zároveň bylo upozorněno na to, že žádná takováto databáze ve světě neexistuje a pokusy o její vytvoření skončily krachem. Jedním z důvodů je fakt, že osoby, jejichž podoba je při rekognici použita, musí být typově blízké. Ve Spolkové republice Německo se např. v jednom případě, kdy podezřelým byl občan kurdské národnosti, stalo, že nebyl dostatek takovýchto fotografií.

Stejně zajímavou diskusi vyvolal i příspěvek Vojtěcha Šimíčka (PrF MU, Brno), věnovaný přezkumu rozhodnutí o nevydání bezpečnostního osvědčení, který se zaměřil na rozpor novel zákona o utajovaných skutečnostech (č. 310/2002 Sb. a 151/2002 Sb.), a také na rozhodnutí ústavního soudu v otázce soudního přezkumu takového rozhodnutí. Vedle připomínek k tématu, opět se srovnáním se zahraničním, zazněla i právně teoretická otázka, k jakému bodu lze vztahovat zásadu „lex posterior derogat lex priori“ – zda k okamžiku schválení, či k okamžiku nabytí účinnosti. Zajímavý byl i pohled na vytvoření

kolegia při Nejvyšším státním zastupitelství, které má tato rozhodnutí přezkoumávat, zejména s ohledem na nezávislost jeho členů. Radek Ondruš z Nejvyššího státního zastupitelství přímo poukázal na možné způsoby nátlaku, jaké mohou být vůči členům tohoto kolegia využity. V souvislosti s tímto problémem se diskuse stočila i na téma bezpečnostních prověrek, jež by měli absolvovat advokáti, respektive soudci, kteří se s utajovanými skutečnostmi seznamují. Vojtěch Šimíček se domnívá, že bezpečnostní prověrky by měly být chápány jako další stupeň zvýšení kvalifikace, tedy obdobně jako např. státní jazykové zkoušky z cizích řečí. Je třeba si však položit otázku, do jaké míry je výsledek těchto prověrek ovlivnitelný subjektem, který je podstupuje, uvážíme-li, že předmětem zájmu prověrek není jen subjekt sám, ale i osoby, se kterými se stýká, jeho příbuzní atp..

Bývalý soudce Ústavního soudu ČR Pavel Mates (VŠE, Praha) hovořil o ochraně osobních údajů a to nejen ve vztahu ke státním institucím, nýbrž i ve vztahu k soukromému sektoru, především pak k bankám.

V předsednictví odpoledního bloku byl Jan Filip vystřídán Janem Svatoněm. Doposud přísně právní průběh poněkud odlehčil spíše politologickým náhledem Miroslav Mareš (FSS MU, Brno), který se zabýval otázkou možné právní definice terorismu. Svůj výklad obohatil několika časopisy a ziny nikoliv teroristických, byť extrémistických hnutí, jež poskytl účastníkům konference k nahlédnutí. Poukázal na skutečnost, že definovat terorismus je obtížné už jen proto, že svými projevy je poměrně různorodý a obecné definice jsou zrádné svými příliš vágními termíny. Jako problematické označil Mareš rovněž označování určitých skupin za teroristy, neboť tu silnou roli hraje subjektivní pohled. Ten, kdo je pro někoho terorista, může být pro jiného bojovník za svá národní práva. Jako příklad zvolil povstalec v Čechách a postupný vývoj společenského postoje k nim, počínaje podporou a konče jejich odsouzením, coby spojenců bin Ladina.

Následoval poměrně velmi obsáhlý referát Pavla Šturmy z Právnické fakulty Karlovy univerzity v Praze, který se zaměřil na otázku reakce mezinárodního práva na teroristické útoky z 11. září 2001. Poukázal na fakt, že terorismus není mezinárodnímu právu neznámým pojmem a že již před 11. zářím existovala řada úmluv, především týkajících se letecké dopravy, která se tématem terorismu zabývala.

Vladimír Kratochvíl z katedry trestního práva MU Brno hovořil o problematice policejní provokace, jejíž možné využití bylo nedávno diskutováno, byť v souvislosti s problematikou brání úplatků. Přednášející rozlišil ve svém referátu policejní kontrolu, policejní inscenaci a policejní provokaci. Zatímco policejní kontrola je činnost, která je vyvíjena v souladu se zákonem o Policii ČR, popř. dalšími zákony, policejní provokace jako taková nemá v zákoně oporu a je nepřijatelná. Policejní inscenace je mezistupeň mezi provokací a kontrolou. Rovněž tento referát čerpal z jednoho z případů, který v nedávné době řešil Nejvyšší soud České republiky (7 TZ 150/2001).

I z hlediska našeho plánovaného vstupu do EU byl zajímavým příspěvek Filipa Křepelky (PrF MU Brno), zaměřený na EUROPOL. Ve stručnosti rozebral jednak jeho genezi, jednak fungování. Porovnáním s INTERPOLEM a FBI pak tuto „evropskou policii“ poněkud demytizoval. EUROPOL v podstatě slouží k výměně informací. O nějakých zásahových jednotkách nemůže být ani řeč, ostatně i podmínky, za kterých mohou příslušníci bezpečnostních složek jednoho státu pronásledovat pachatele na území státu druhého, jsou natolik přísné, že se tak děje prakticky jen ve výjimečných případech, např. při únosech. Příčinu spatřuje jednak v jazykové bariéře (ve srovnání s USA), ale i v malé ochotě států, vzdát se, nebo přesněji omezit, své výlučné právo výkonu bezpečnosti na svém území ve prospěch druhého státu. V neposlední řadě tu velmi významnou roli hraje i otázka rozličných právních ráddů a nízká úroveň komparace v trestním právu.

Právě tímto tématom se pak zabýval poslední referující Ladislav Pokorný (BIS). V porovnání s velmi dobře rozvinutou komparatistikou práva ústavního komparatistika v trestním právu je poněkud pozadu. Existují i výjimky, jakou je třeba frankofonní oblast, nicméně zde převažuje skutečně lokální charakter komparatistiky, fungující na základě např. společného jazyka. Ačkoliv jsou skutkové podstaty jednotlivých trestných činů v zásadě velmi blízké, sociální a společenské faktory, které jsou v různých zemích různé (např. postoj k trestu smrti), svým vlivem rozvoj komparace naopak znesnadňují. Vize společného evropského trestního kodexu tak podle něj ještě dlouho zůstane jen vizí, byť tyto úvahy zaznívají stále hlasitěji.

Oproti původnímu plánu, který počítal s diskusí na konci každého bloku, byly diskuse pořádány po každém z příspěvků. Díky tomu bylo možno reagovat nejen na příspěvek jako celek, nýbrž i na jednotlivé myšlenky či sentence, které by jinak možná byly zapomenuty. Časové důvody, kdy konference byla omezena pouze na jeden den, vedly nejen k omezení času vyhrazeného jednotlivým přednášejícím, ale i k tomu, že mohly být předneseny jen některé příspěvky. Proto nezbyvá, než se těšit na sborník, který bude obsahovat právě i tyto nepřednesené příspěvky.

Pavel Salák

Letná škola mladých učitel'ov politických vied: Politická teória a filozofia

V dňoch 5. – 23. 8. 2002 sa v hlavnom meste Uzbekistánu v Taškente konala *Letná škola mladých učitel'ov politických vied: Politická teória a filozofia*, ktorej sa zúčastnilo 25 učitel'ov politológie zo siedmych krajín postsovietského priestoru. Predstavitelia univerzít z Kazachstanu, Kirgizska, Uzbekistanu, Tadžikistanu, Azerbajdžanu, Estónska a Ruska.

Účastníci letnej školy, ktorá bola rozdelená na tri základné bloky, si počas jej priebehu mali možnosť vypočuť prednášky, ktoré zaistili prednášajúci z USA a Európy prednášajúci doma, alebo na stredoázijských univerzitách.

Blok prednášok „*Modely demokracii*“ dal priestor účastníkom systematizovať si vedomosti v oblasti teórie demokracie, súčasných odborných diskusií a taktiež analyzovať obdobie tranzície a budovania demokratických parametrov v niektorých bývalých socialistických krajinách. Teoretickú časť bloku zaistil *doc. Askat Dukenbajev* z Americkej univerzity v Kirgizsku a *doc. Peter Juza* z Akadémie budovania štátu a sociálneho rozvoja v Taškente, ktorý prednášal projekt, pre účastníkov školy málo známeho modelu polyarchie R. Dahla.

Blok „*Politická filozofia 20. storočia*“ umožnil de facto účastníkom po prvýkrát sa zoznámiť s myšlienkami a koncepciami J. Rawlsa, N. Chomského, H. Arendtové a taktiež hlbšie pochopiť filozofiu K. Poppera a F. A. Hayeka. Témy prednášali *prof. Viliam Hanse- nom* z Americkej univerzity v Kirgizsku a *doc. Galina Bitjukova* z Alma Aty, ktorá bola zároveň riaditeľkou Letnej školy: Politická teória a filozofia.

Tretím blokom boli prednášky na tému „*Varianty sociálnych objasnení – metodológia súčasného politického výskumu*“, ktoré prednášali *prof. Mark Kramer* z Univerzity v Harvarde a *prof. Nurgul Džanaeva* z Americkej univerzity v Kirgizsku.

Pre potreby všetkých troch blokov boli vopred pripravené úryvky kníh a odborné state, ktoré boli po prvý raz preložené do ruského jazyka a po skončení školy ich môžu mladí učítelia politológie využiť vo svojej prednáškovej praxi.

V rámci pobytu v Taškente mali mladí učítelia možnosť aj posúdiť stav a úroveň výučby politických vied na univerzitách vo svojich krajinách.

Podľa vlastných poznatkov možno o intelektuálnej slobode učitel'ov hovoriť len v prí-